

Zsírosné László Livia

Bepillantás a gyermekeket érintő legjellemzőbb polgári perekbe Szabolcs vármegyében (1806–1848)

1. Szabolcs vármegye rövid története

A magyar államterület igazgatására tipikusan a vármegyék szolgáltak több száz éven át, amelyeknek kialakítását Szent Istvánnak tulajdonítja törvény és hagyomány egyaránt.¹ Két fejlődési szakasz különböztethető meg a vármegyéknél: a királyi vármegye és a nemesi vármegye. Az előbbieket az államalapítástól számítjuk az 1200-as évek második feléig, míg az utóbbiak a 13. század második felétől 1867-ig működtek. A királyi vármegyék a feudális magyar állam középszintű igazgatási egységei voltak. Elsődlegesen a központi akaratot közvetítették helyi szintre.²

Szent István Magyarország várait királyiaknak jelentette ki, s azokat a körülöttük levő vidék központjává tette. Ilyen vár volt Szabolcs, amelyet Szabolcs vezér egy régi földvár helyén épített fel a 10. században, a Tisza-parti országút mint fontos védelmi és közlekedési vonal mentén.³ Akkor három megyéből állt: Szabolcs, Szatmár és Borsova vármegyéből. Utóbbi Szabolcs északkeleti határa volt, amely csak a tatárjárásig maradt fenn. Azt követően Borsova vármegye Tiszától keletre eső része Bereg néven önállósult, a Tiszától nyugatra eső harmadát pedig Szabolcshoz csatolták.⁴ Megalakulása idején Szabolcs a Tiszántúl legnagyobb vármegyéje volt. Észak–déli irányban húzódott, és már akkor részét képezte a Tisza is. A királyi vármegye – szórt birtokszervezetével – nem volt teljesen azonos a későbbi nemesi vármegye zárt területi egységével.⁵ Az csak a tatárjárást követő időben fejlődött ki a várak megyéiből, a várispánságokból.⁶ A nemesi vármegye kialakulásánál eleinte kevés volt a tudatos elem a királyi központ részéről, amit az is mutatott, hogy a korábbi királyi vármegye szervezetéből több elem is átkerült a nemesi vármegyébe (pl. az alispán bíráskodási joga és a szolgabírák intézménye). A királyi udvar azonban a királyi vármegyék – eladományozás miatti – megszűntével ellátatlanul maradt állami feladatokat (gazdasági, katonai, igazságszolgáltatási) egyre tudatosabban a nemesi vármegyékre bízta, ami megerősödésükhöz vezetett. Önmaguk kormányzása mellett állami igazgatási feladatokat is elláttak.⁷

Szabolcs vármegye a 19. század első felében négy járásra oszlott: kisvárdai, nádudvari, dadai és nyírbátori járásra. Tisztikara a következőkből állt: 2 alispán, 1 főjegyző, 2 aljegyző, 2 főügyész, 2 alügyész, 4 adószedő,

1 számvevő, 1 levéltárnok, 1 pénztárnok, 1 kiadó, 4 főszolgabíró, 8 alszolgabíró, 12 esküdt és 104 táblabíró, 16 szolga, 3 huszár és 55 hajdú.⁸

Területeként 1787-ben 4637 km²-t rögzítettek.⁹ A tényleges népesség Szabolcs vármegyében 1787-ben 108 749 fő¹⁰, 1846-ban 220 719 fő volt, melyből 186 271 fő magyar, 16 642 fő tót, 1680 fő német és 1465 fő oláh nemzetiségű volt.¹¹ A vármegyei törvényhatóság székhelye 1871 végéig Nagykálló volt.¹²

2. A Habsburg-Magyarország törvénykezése

Évszázados szokások szerint a magyar bíróságok az országgyűlés időszaka alatt nem bíráskodhattak. 1830-tól azonban az elsőfokú bíróságoknak valamennyi hatáskörükbe tartozó kérdésben a törvényhozás ideje alatt is dönteniük kellett. Működniük kellett a fellebbezési fórumoknak is, a királyi és a (temesi) báni táblákat kivéve.¹³

2.1. A felsőbíróságok

A legfőbb nemesi bíróság a Királyi Kúria volt, amely három bíróságot foglalt magába: a Hétszemélyes és a Királyi Táblát, valamint – 1840-től – a Váltófeltörvényszéket. Központi bíróságként működött még a tárnoki és a személynöki szék mint a polgárok felsőbíróságai.¹⁴

2.2. A megyei törvényszék

A „helyi” szintű ítélkezés a megyei bíróságokon; a szabad királyi városok tanácsain; a jobbágyok ügyeiben a falusi bíró, a földesúr tisztje (tisztiszék) vagy az úriszék előtt; váltóügyekben a váltótörvényszékeken; a katolikus és a vegyes házassági perekben az egyházi bíróságokon (szentszékeken); míg az egyetemisták bűnügyeiben a pesti egyetem büntetőszékén történt.¹⁵ Előzőek közül csak a témámhoz szorosan kapcsolódó megyei bíróságokkal foglalkozom. Előtte azonban meg kell jegyezni, hogy az 1869. évi IV. tc. foglalt el először elvi álláspontot jogtörténetünkben a közigazgatás és a bíráskodás elválasztásának kérdésében,¹⁶ a vizsgált időszakban tehát még a közigazgatás látta el az igazságszolgáltatás feladatait is. Ennek a kettősségnek tudható be, hogy a közigazgatási feladatokat teljesítő tisztviselők az ítélkezésben is részt vettek, és feladataik részben összemosódtak.

A rendi kor legelterjedtebb bírósága nemesek pereiben a megyei törvényszék (*sedria*) volt, ahol a 17. század előtt jogilag minden megyebeli nemes megjelenhetett. 1613-ban azonban rögzítették, hogy a bíráskodásban a rendes és rendkívüli esküdteken kívül a jelenlévő nemesek közül senkinek se legyen szava, az ülnökök számát ugyanakkor megemelték. Az ülnökök lehettek rendes esküdt ülnökök és – a vármegye jogot ismerő¹⁷ vagyonosabb nemesei közül választott – rendkívüli esküdtek/ülnökök, későbbi nevükön: táblabírák. Utóbbiak csak a vármegyei bíróságon, az igazságszolgáltatásban vettek részt, fizetést nem kap-

tak, csak napidíjat. A *sedriát* az alispánok hirdették meg, és ők elnökölték rajta. A megyei bíróságok – a felsőbb bíróságok török időbeli működésének szünetelése folytán – időnként szinte kizárólagosan látták el az ügyek intézését. Ez a perek számát annyira megnövelte, hogy a megyei törvényszéken működő egy tanács kevésnek bizonyult. A 17. században – a terhek csökkentésére – a kisebb ügyekben való ítélkezésre létrejött az alispáni, később a szolgabírói szék mint elsőfokú bíróság, közös néven *forum pedaneum* is.¹⁸ Emellett a vármegyék úgy segítettek magukon, hogy az ügyek jó részét írásbelivé tették, így korlátozva a szóbeli perek számát.¹⁹

A *sedria* nemesek ügyeiben általában első fokon, jobbágyok fellebbezhető ügyeiben másodfokon ítélkezett. Az 1613-tól kivált *büntető sedria* elé tartozott – a felségsértést és hűtlenséget kivéve – minden közbűntett, illetve a jobbágyok nagyobb bűnügyei, ha a földesúrnak nem volt pallosjoga, mert akkor az ő úriszéke is ítélkezhetett. A *polgári sedria* csak fontos polgári perekben döntött. (A *sedriák* ítéletei ellen a királyi táblához lehetett fellebbezni.)²⁰ A polgári perek egy részét az alispáni ítélőszék, illetve a szolgabírói ítélőszék elé utalták.

A pertípusokra vonatkozó hatáskörökre pontos törvényi rendelkezés hiányában a szokásjog és a vármegyei szabályrendeletek voltak irányadók. Az alispáni széken az alispán egy szolgabíróval és egy esküdttel együtt bíráskodott a világos adóssági perekben, a zálogügyekben, a kisebb hatalmaskodási, becsületsértési ügyekben,²¹ valamint az osztályos, örökösödési és birtokperekben (200 forint értékhatáron felül)²² 12 000 forintig.

Az esküdt mint hiteles tanúbizonyosság szerepelt a szolgabírói széken is, amely az adóssági, a zálog-, osztály- és örökösödési perekben 200 forintig első fokon kizárólagos hatáskörrel rendelkezett. Ennél nagyobb perérték esetén az ügy 3000 forintig vagy itt, vagy az alispáni széken volt peresíthető. A szolgabírói szék 3000 forint felett már nem járhatott el. Az alispáni és szolgabírói széktől a *sedriához* lehetett jogorvoslatért fordulni.²³

Nemcsak a *sedria* és az alispáni, hanem a szolgabírói szék hatásköre is az egész megyére kiterjedt. A megye közigazgatási szempontból járásokra oszlott ugyan, és ezek szerint történt a szolgabírák választása is, a bíráskodás szempontjából területi felosztás nem volt. Az alispán döntésétől függött, hogy melyik szolgabíró járt el az adott perben.²⁴

3. A gyermekkorúak és polgári perek Szabolcsban

3.1. A gyermekkorúak

Werbőczy István – vizsgált időszakban is alkalmazott – *Hármaskönyve* alapján a 12 éven aluli gyermekek serdületlen korúaknak minősültek, akik nem végezhetek jogcselekményeket, helyettük apjuk vagy gyámjuk járt el. A 12. évet elért személy törvényes korú lett, s ettől kezdve bizonyos jogcselekményeket végezhetett (pl. ügyvéd vállalása, azaz meghatalmazása). A teljes kort, a nagykorúsá-

got a férfiak 24., a nők 16. életévük betöltésekor érték el. A 24 év alatti nemes férfi akkor is teljes korúnak számított, ha a közös vagyon felosztását követően ingatlanát kezelésre átvette, illetve a 16 év alatti nő is nagykorúvá vált, ha férjhez ment. A gyermekek korát – a 19. század elejére általánosan kötelezővé vált – anyakönyvezés alapján állapították meg.²⁵

Werbőczy a gyámságról is rendelkezett, mely szabályok a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről szóló 1877. évi XX. tc. megalkotásáig hatályban voltak. Ezek szerint a gyermek apai hatalom alatt állt, ami azt jelentette, hogy az atya a nagykorúság eléréséig számadás nélkül kezelhette gyermeke vagyont, ugyanakkor eltartásáról és neveléséről gondoskodott. Apa nemlétében gyám látta el a kiskorút. A gyámságnak három formáját különböztette meg: a végrendeleti, a törvényes, és a rendelt gyámságot. Első sorban az atya vagy mindkét szülő végrendeletében megjelölt személy látta el a gyámi tisztet. Végrendeleti gyám hiányában törvényes gyám – a legközelebbi osztályos (közös vagyonból részesült) atyafi – volt. A 18. századtól egyre gyakrabban szerepelt az anya mint természetes és törvényes gyám. Ettől kezdve – végrendeleti vagy törvényes gyám hiányában – a vagyon fekvése szerint illetékes megyei hatóság: polgárnak a városi tanács, jobbágy-nak a földesúr rendelt gyámot.²⁶

3.2. Leggyakoribb polgári perek Szabolcsban

Ez az alfejezet a zálogos, az adóssági és az osztályos perek – konkrét példákkal színesített – részletszabályairól szól. Az első kettő túlsúlyá meggyőzően feltételezhetően a nemesség elszegényedésével magyarázható az alábbiak szerint. Az 1793., 1797., 1816., továbbá az 1844–1845. évi – hiteles, adófizetők számán alapuló – megyei összeírások adatai azt bizonyítják, hogy Szabolcs megye társadalmában a nemesség 15%-os arányban volt jelen, ami országosan is kiemelkedő. Ezt a réteget az elszegényedés, vagyonának felélése jellemezte, és a polgárosodást sem tudta vállalni a gazdálkodásban. Ennek ellenére a 18. századtól fontos szerepet játszottak a megyei hivatalrendszerben.²⁷

3.2.1. „Zálogos” perek

A rendi kötelmi jog gyakran előforduló jelentős szerződése a zálogügylet volt. Ideiglenes eladásnak is nevezték, mert a tulajdonát eladni nem akaró, pénzsűkületben levő személy meghatározott időre átengedte ingatlan birtokát azzal, hogy a zálogba vevő az idő lejártával – bár a hasznokban részesült – a tőketartozást is visszakövetelte. Werbőczy ezt elítélte, és úgy tartotta volna helyesnek, ha a záloghitelező az összes gyümölcsöt betudta volna a tőkeösszegbe, kivéve a szükséges karbantartás költségeit.²⁸

A zálogszerződést legfeljebb 32 évre lehetett kötni, ami a felek megegyezésével a lejárat előtt meghosszabbítható volt a zálogösszeg felemelésével. Ha a birtokot a kikötött idő után nem váltották ki, és megmaradt a hitelező birtokában, aki azt nem birtokolhatta el, és nem értékesíthet-

te. Jogállása szerint a) a zálogos ingatlant birtokolhatta és szabadon használhatta; b) legfeljebb annyi időre, amennyire ő kapta, zálogba továbbadhatta; c) a kiváltáskor követelhetette a zálogösszeget felül a hasznos beruházások megtérítését, az okozott kárt ugyanakkor meg kellett térítenie; d) és viselte a birtoklással járó közterheket.²⁹ Ingóknak tekintették a zálogos ingatlant, mert pénzzel lehetett megváltani.³⁰ Rosszhiszemű birtokos volt – többek között – az, aki nem akarta elfogadni a szerződéssel vagy törvényes zálogjoggal biztosított tartozást azért, hogy a zálogbirtokot tovább használhassa. „Büntetésül” a visszatartott birtok kiadására kötelezték, és elvesztette az adóssal szembeni követelését.³¹

A zálogba adott ingatlan tulajdonjogában nem volt helye elévülésnek, azt minden esetben vissza kellett bocsátani a tulajdonos részére.

El nem évülés címén indított zálogot kereső pert az 1819. esztendő böjtelő havának 5. napján Nagykálló városában tekintetes nemzeti és vitézlő Póznér Antal úr tekintetes nemes Szabolcs vármegyének szolgabírája és bírótársa előtt nemes Nitzky Rozália asszony, néhai tekintetes cseleji Ferentz József úr özvegye, úgy mint férjétől származott leányának gondviselője felperes – nemzeti vitézlő cseleji Ferentz Pál úr alperes ellen. Felperes keresetlevele szerint megboldogult férje az ajaki határon az ún. vágott gazon lévő kimérettetett erdejét 1808. december 31-én 60 Rft³²-ért 9 évre oly formán zálogosította el kontraktussal az ajaki római katolikus egyháznak, hogy az abban lévő fákat levágattathassa, s a földjét szabadon bírhatta, használhatta. Az erdőbeli rész alperes birtokába került, aki barátságos megszólításra azt nem bocsátotta vissza. 1822-ben felperes alperes önkéntes teljesítése hiányában végső ítéletért esedezett, azonban az még 1824-ben sem született meg.³³

„...a zálogjogról magán pecsétek alatt és saját kézírással kiadott és a zálogos jószágok valóságos használatával és birtoklásával megerősített levelek bármely bíróság előtt hatályosak legyenek, s azokat el kell fogadni.” (III. Ferdinánd IV. Decretuma [1655] 52. c. 2. §)

Ilyen záloglevélre hivatkozott az 1806. esztendő kisaszszony havának 28. napján Nagykálló mezővárosában tekintetes nemes Szabolcs vármegye alszolgabírája, tekintetes nemzeti és vitézlő Somossy Ferenc és esküdtjei (Szunyoghy Dienes és Szunyoghy Sándor) előtt indított zálogot kereső perben nemes Sárossy Klára ezelőtt néhai nemzeti és vitézlett Barla István özvegye, most pedig nemzeti és vitézlő Leffkóczki Király Imre élete párja mint felperes – nemes Kálmánczhelyi Mária asszony néhai nemzeti, nemes bükki Janthó Lajos özvegye, úgy is mint ezen férjétől származott magzatának természetes és törvényes gyámánya és gondviselője alperes ellen. Felperes – az alszolgabíróhoz intézett keresetlevelével – 15 napon belüli önkéntes teljesítésre szólította fel alperest a 919 Rft és 16 krajcár 1800-ban zálogba vett fekvő jószág értéke vonatkozásában (fizesse ki, vagy a nála maradó jószágra írja felül). Ellenkező esetben kérte követelése törvényes úton történő behajtását. Az ügyirat 1810 pünkösd

havában – érdemi befejezés nélkül – leszállításra került a levelek tárába.³⁴

A megyei törvényszékről kifejtettek szerint a csekélyebb zálogos perekben a szolgabírói szék, a jelentősebbekben az alispáni szék döntött.

Alispáni szék – tekintetes, nemzeti és vitézlő kállói Kállay Péter úr Szabolcs megye alispánja és bírótársa (Bodó Ferenc esküdt) – járt el 1838-ban Nagykálló mezővárosában tekintetes Megyery Gábor felperes zálogot kereső perében, melyet – tekintetes Irinyi Eszter asszony, tekintetes vajai Vay Dienes úr hitvese, tekintetes Irinyi Johanna asszony, tekintetes Krajnyik József úr hitvese, tekintetes csebi Pogány Terézia asszony, néhai tekintetes Vas Megyery Péter úr özvegye, úgy is mint tisztelt férjétől származott gyermekei törvény és természet szerint való gyám- és gondviselő anyja és tekintetes Osváth Károly úr alperesek ellen indított. A kereset- és záloglevél szerint felperes néhai édesapja, Megyery György 1805. december 27-én a Szabolcs megyei Vasmegyer helységnek és határanak fele részét mint felperes jussát külső és belső haszonvételeivel 32 évre 27 000 – akkor folyamatban volt fekete cédula bankó – forintért úgy zálogosította el a néhai királyi tanácsos Csepei Zoltán Pál úrnak, hogy a zálogos esztendők elteltével az akkori birtokos (alperesek) vetéstől együtt, minden perpatvar és kifogás félretételével kibocsájtani tartozik felperesnek. Az iratokban többek között fellelhető a zálogszerződés hiteles másolata és az iratok Kancelláriára való felterjesztéséről szóló rendelkezés is. Az alispáni szék Osváth Károly alperest elmarasztalta, felperes Irinyi Eszter és Irinyi Johanna alperesekkel egyezséget kötött, csebi Pogány Terézia alperes vonatkozásában 1848 novemberében végső ítélet meghozatalát kérte.³⁵

3.2.2. „Adóssági” perek

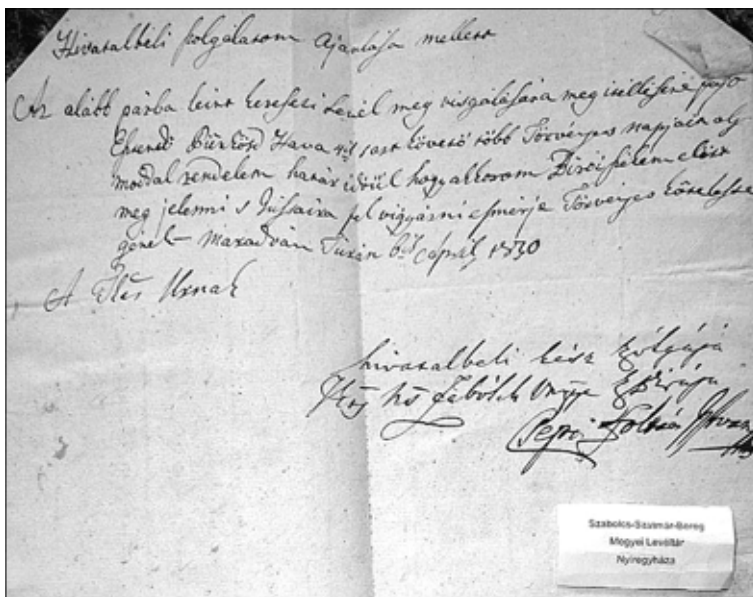
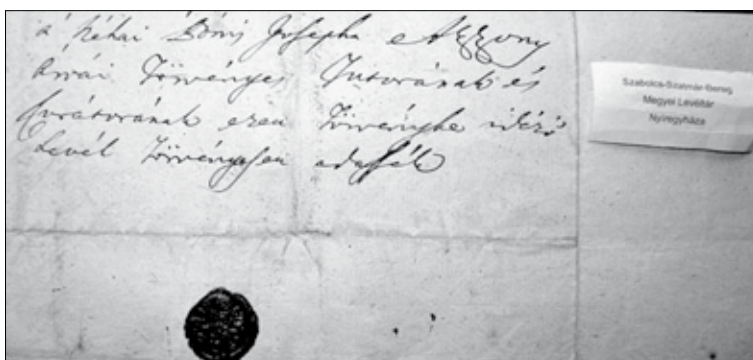
A pénzgazdálkodás és hitelélet fejlődésével az adóssági perek is egyre szaporodtak. Ezek között igen sok volt a világos adóssági per, amelyben a követelés jogossága vitán felül állt. E perek tárgya különféle lehetett: hitelező tőke vagy kamat iránti követelése, kereskedők vagy kereskedőtársaságok, iparosok és más üzletemberek közötti elszámolási különbözet, számlakövetelés, hitelügyletek, szerződés feltételeinek meg nem tartása, fizetéseképtelenség stb.³⁶ Polgárt – a pénzkölcsönön alapuló – adóssági keresettel a városi bíróságon lehetett perelni,³⁷ nemest pedig a megyei bíróságon.

Világos adósságot kereső pert indított főtisztelendő szatmári kanonok Köch József úr felperes is 1829-ben Nagykállóban tekintetes nemes Szabolcs vármegye főszolgabírája, tekintetes nemzeti és vitézlő vajai Vay István és bírótársa előtt – tekintetes nemes nádfoi Kruccfay Emerencia asszony, néhai tekintetes nagykállói Kállay Ferenc úr özvegye mint tisztelt néhai férjétől származott minden gyermekei törvény és természet szerint való gyámánya és gondviselője és tekintetes nagykállói Kállay Boldizsár úr alperesek ellen. Felperes keresetlevele alapján néhai Kállay Ferenc 1800. április 24-én 1.100 Rft

kölcsönt vett fel az Egri Ájtatos Fundációk kasszájából, miután a felsőbb kegyelmes rendelkezések következtében a summapény a Szatmári Ájtatos Fundációk kasszájára átruházott, és részére visszafizetésre nem került. A per 1831 decemberében még nem lett érdemben befejezve.³⁸

„A kötelezésekre nézve pedig azt kell szabályul tartani: hogy ki mint kötelezte magát, a szerint kapjon, törvényes perbehívás után, az első nyolczados törvényszakon³⁹ törvényt és igazságot: és erre, a jelen decretum erejénél fogva legyen kötelezve.” (I. Mátyás VI. Decretuma [1486] 17. c. 1. §)

1830-ban indult Szabolcs vármegye mezővárosában, Nagykállóban T[ekintetes] Csepei Zoltán István szolgabíró és esküdt társa (Mikecz Pál) előtt Vincze Eszter asszony felperes adósságot kereső ügye – T[ekintetes] Major Péter úr mint a T[ekintetes] Bónis Josefa asszony gyermekei törvényes tutora (gyámja) és curatora (gondviselője) és tekintetes Bónis Johanna asszony mint alperesek ellen. Felperes néhai testvére rászállt hagyományát, az adósság meg nem fizetett részét követelte alperesektől mint néhai Bónis Mihályné gyermekeitől és unokáitól. A per iratai csak a keresetlevelet és az idézést tartalmazták.⁴⁰

Iratrészletek az 1830. évi adósságot kereső ügy anyagából⁴¹

„A kötelezésekre nézve pedig azt kell szabályul tartani: hogy ki mint kötelezte magát, a szerint kapjon a felperes az utolsó perbehívás után az első nyolczados törvényszéken törvényt és igazságot.” [II. Ulászló I. Decretuma (1492.) 38. c. 1. §]

A folytatólagos (utolsó) perbehívásra látunk példát az alábbi esetben. 1832-ben indult a Szabolcs vármegyében fekvő Nagykálló városban nemes és nemzeti Kállay Károly szolgabíró és esküdtje (Széles Lajos) előtt Mózes Ferenc felperes – Kálmánczhy Eszter, nemes Hetey Gáspár hitvese, úgy is mint néhai férjétől, nemes Németh István-tól maradt gyermekei természetes és törvényes gyám- és

gondviselő anyja alperes elleni adóssági pere. Felperes alperestől és gyermekeitől – alperes első férjének 1813-ban kölcsönadott – 61 forintot és két mázsa dohányt követelt. A felperes folytatólagos keresetlevele alapján az ügyet 1839-ben már Jármay József szolgabíró tárgyalta, azonban az – a tanúvallomások és a csatolt okirati bizonyítékok ellenére – a rendelkezésre álló iratok szerint 1844-ben még nem fejeződött be.⁴²

„Hogy jövőre mind az adósoknak szabad legyen magukat száztól hattal számítandó törvényes kamatra lekötelezni, mind pedig a hitelezőknek azt követelni.”

(III. Ferdinánd II. Decretuma [1647] 144. c.)

A törvényes kamat tehát 6%-ban volt megállapítva.

Fenti rendelkezésre is hivatkozással követelte – kamatosztól – adósságát T[ekintetes] Csicserei Orosz Borbála, néhai Cs. Orosz Antal úr özvegye mint felperes 1847-ben Nagykálló városában Szabolcs megye főszolgabírójára, tekintetes Kállay Ödön úr előtt – tekintetes Irinyi Ignác 1., Irinyi András 2., Irinyi István 3., Irinyi Ágoston 4., tekintetes Irinyi Katalin özvegy Desöffy Jánosné 5., Irinyi Krisztina özvegy Majthényy Gáborné 6., méltóságos báró Vay Alajos 7., B. Vay Imre 8., T[ekintetes] Vay Dienes 9., T[ekintetes] Buday Vince mint néhai B. Vay Paulina hitvesétől

született gyermekei gyámtyja 10., T[ekintetes] Vay Borbála Orosz Jánosné asszony 11., T[ekintetes] Nozdroviczky György 12., T[ekintetes] Becsky Lajos 13., T[ekintetes] Becsky Anna 14., T[ekintetes] Elek Gábor mint N[emes] Becsky Josefa hitvesétől született gyermekei gyámtyja 15., T[ekintetes] Ibrányi Ferenc 16., Mélt[óságos]. Ibrányi Mária Kállay Kristófné 17., T[ekintetes] Ilosvay Menyhért mint N[emes] Ördög Anna hitvesétől született gyermekei gyámtyja 18., T[ekintetes] Vay Mária özvegy Irinyi Tamásné 19., T[ekintetes] Irinyi Judit özvegy Bagosi Lászlóné 20., T[ekintetes] Ördög Erzsébet özvegy Szógyéni Józsefné 21., T[ekintetes] Ördög Mária

özvegy Kállay Mihályné 22. r. alperesektől. A keresetle-
vél szerint néhai tekintetes Irinyi Borbála asszonyság az
1835. július 18-án kelt szabad választási kötelezvényében
400 ezüst forintot úgy vett kölcsön felperestől, hogy ezen
összeg törvényes kamatait mindenkor pontosan befizet-
vén, a tókesummát is felszólítására visszafizeti. Ebbeli kö-
telezettségének azonban sem ő életében, sem pedig örökö-
sei (alperesek) nem tettek eleget. Az eljárás 1848-ban még
nem fejeződött be.⁴⁴

„Az adóssági keresetekben a költségek is megítélendők.” (I. Lipót I. Decretuma [1659] 31. c.)

A költségek iránti keresetbeli követelést szemlélteti az
alábbi jogeset. 1836-ban Nagykálló városában Szabolcs
megye főszolgabírája, tekintetes Kállay Ödön úr előtt
T[ekintetes] Némethy József úr, felesége Simonyi Zsu-
zsanna asszony képében is mint felperes követelte adós-
ságát – nemes Czomba Gábor, úgy is mint István testvére
gyermekei gyámatyja, nemes Czomba Julianna, nemes
Tarpai Istvánné és nemes Czomba Rebeka özvegy Betsei
Istvánné alperesektől. Az eljárás Te[kinte]tes Jármay Lajos
alperesekért vállalt teljesítésére tekintettel 1836-ban meg-
szüntetésre került.⁴⁵

A szolgabírói szék – többek között – adóssági perekben
200 forintig, legfeljebb 3000 forintig első fokon kizáróla-
gos hatáskörrel rendelkezett.

Szolgabírói szék –
tekintetes nemzetes
és vitézlő Szunyoghy
Sándor úr mint me-
gyebeli szolgabíró és
esküdt társa – járt el
a következő kis érté-
kű adóssági perben
is. Az 1818. május
28. napján tekintetes
nemes Szabolcs vár-
megyében Nagykálló
mezővárosában ne-
mes Törka József hi-
tes orvos mint felperes
indított adóssági pert
– tekintetes Borbély
Julianna asszony, né-
hai tekintetes Bogdányi
Farkas László úr
özvegye mint tisztelt
férjétől származott
gyermekei törvény és
természet szerint való
gyámatyja és gond-
viselője alperes ellen.
1818 decemberében
az eljárás még nem ért
véget, az alperes sérel-
meit nem egyszer adta
elő, a felperes ugyan-
akkor azt kérte a bíró-

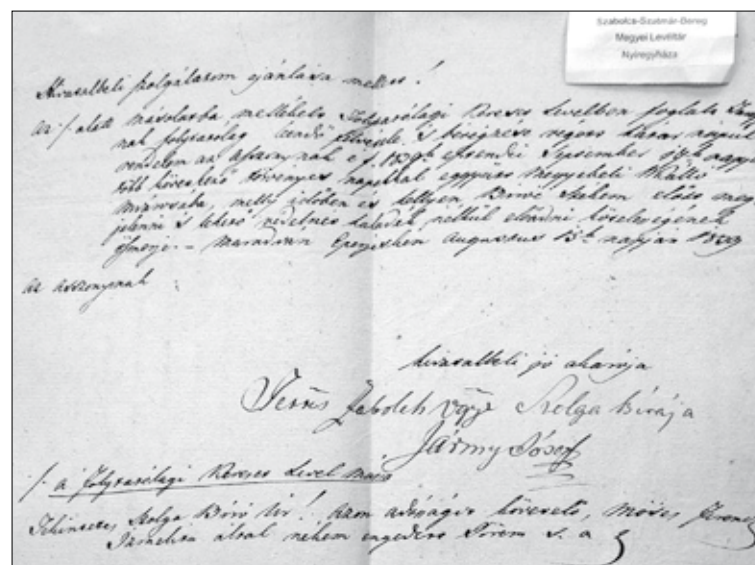
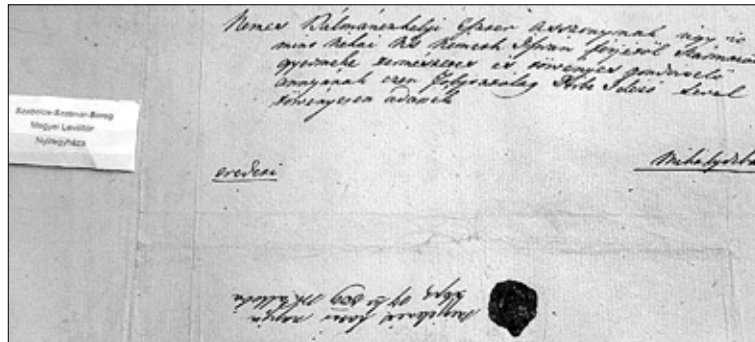
ságtól, hogy az alperest igazságnak megfelelő előadásra
kötelezze.⁴⁶

A főszolgabíró és az esküdt polgári peres ügyben jár-
tak el az alábbi eljárásban. 1831. pünkösd hava 17. napján
Nagykállóban tekintetes nemzetes és vitézlő vajai Vay Ist-
ván tekintetes nemes Szabolcs vármegye főszolgabírája és
esküdt társa (Karsay István) előtt adófizető Farkas Márton
felperes kezdeményezett adóssági pert – tekintetes Dész
Krisztina asszony, tekintetes nemes Zatureczki Antal úr
házastársa, tekintetes Ujvári Dész István úr, Dész Jus-
tina kisasszony és tekintetes toltsvai Nagy Ádám úr mint
néhai tekintetes Dész Erzsébet asszonytól született gyer-
meke természetes és törvényes gyámatyja alperesek el-
len. Felperes keresetlevele értelmében 1811. március 14-
én tekintetes Ujvári Dész Györgynek 40 köböl gabonát
adott kölcsön, melyet sem ő, sem successorai (jogutódai),
az alperesek többszöri barátságos megkeresése ellenére
sem fizették vissza. Az eljárás 1831-ben még nem feje-
ződött be.⁴⁷

3.2.3. „Osztályos” perek

Az osztály a rendi magánjognak az ősiséggel kapcsolatos
fontos intézménye volt. Az ősiség a közös szerző őstől le-
származott nemzetségnek az ősi – közös ős által, ide nem
értve a saját jogon szerzett – birtokra vonatkozó igényjo-
gosultságát jelentette. Akkor érvényesült,
ha a birtok tulajdo-
nosa azt a nemzet-
ség hozzájárulása
nélkül elzálogosítani
vagy elidegeníteni
akarta. Ilyenkor a
nemzetségnek bár-
melyik jogosult tagja
(osztályos atyafi) a
zálogbirtokot a zá-
logösszeg lefizetése
mellett visszaválthat-
ta, illetve az eladott
birtokot visszape-
relhetette.⁴⁸ (A királyi
adomány kivételt je-
lentett: függetlenül a
birtok ősi vagy szer-
zeményi jellegétől
magszakadáskor – az
adománybirtokos fia-
gi leszármazóinak ki-
halásakor – az ingat-
lan visszaháramlott a
királyra.)⁴⁹

A közös vagyon
felosztása, az osztály
közös megegyezés
alapján vagy királyi,
bírói parancsra ment

Írtrészek az 1832. évi adóssági per anyagából⁴³

végbe. Ilyenkor az ingókat és az ingatlanokat leltárba foglalták, amelybe csak a közös vagyron került. A család tagjait esetleg esküre lehetett kötelezni, hogy semmit a közös vagyronból nem titkoltak el. Az ingókat a férfiak és nők között egyenlő részben osztották fel. A fegyvert és a hadi felszerelést a fiúk még az osztály előtt kivették a maguk részére. A pecsétgyűrűt is ők kapták. A családi levelek közősek maradtak, de őrizetüket a legidősebb fiútestvérre bízta. Az ingatlanokban csak a férfiak – kivételesen a nők is – részesültek. Azokat annyi – lehetőleg egyenlő mennyiségű és minőségű – részre osztották, ahány osztályos volt, majd az örökösök közt kisorsolták. Az atyai ház tartozékaival a legkisebb fiút illette meg, azzal a feltétellel, hogy testvérei a közös vagyronból új házakat építhessenek, és a közös területből ház építésére megfelelő földet kapjanak. Ha erre nem volt mód, az apai házat felbecsültették, és a legfiatalabbnak az osztályrészébe beszámították. Az özvegy anyja az ingatlanokból nem, csak az ingókból kapott a gyermekekével egyenlő részben. Az elhalt hintója, kocsilovai, ünneplő ruhája és jegygyűrűje is őt illették meg. Az osztálynak az alábbi hatásai voltak: 1. Az osztályosok egymás iránt szavatossággal tartoztak. Kötelesek voltak együtt védeni azt a testvért, akivel szemben pert indítottak a közös vagyronból eredő részére nézve. 2. A felosztott birtok ősvivé vált. 3. Az osztályosok kölcsönös öröklési jogot szereztek egymás osztályrészére úgy, hogy ha valamelyiknek az ága kihalt, a többiek ágai örökölték osztályrészében. 4. A rendesen végrehajtott osztály egy év múlva csak per útján volt megváltoztatható.⁵⁰

A kölcsönös öröklési jog azzal is érvényre jutott, hogy a birtokeladás és elzálogosítás előtt – perindítás terhe mellett – „elővásárlási jogot” kellett biztosítani az osztály tagjainak. Az alábbi eset felperese is a közös birtok elzálogosítását megelőző értesítést, törvényes megintetést hiányolta, sérelmezte testvére részéről.

1834. február 25-én tekintetes nemes Szabolcs vármegyében Nagykálló mezővárosában tekintetes nemzeti és vitélő főlelkinczki Kelcz János úr mint megyebeli főszolgabíró és esküdt társa (Bodó Ferenc) előtt nemzeti és vitélő Egry József felperes indított örökösödő zálogváltó pert – nemzeti és vitélő Rimaszombathy István úr, úgy is mint néhai hitvesétől, hetei Pap Johanna asszonytól született gyermekei természetes és törvényes gyámatyja és gondviselője alperes ellen. Az eljárás 1835 augusztusában még nem fejeződött be.⁵¹

Az osztálynál elkövetett hibák orvoslására két mód volt: az osztályigazítás és az új osztály, melyeket 32 éven belül per útján is lehetett érvényesíteni. Az előzőt kérhette, akit az osztálynál mellékes dolgokban megrövidítettek, vagy az osztályban kapott jószágnak egy részét önhibáján kívül perben elvesztette. Pl. hibát követtek el a telkek mennyisége, minősége vagy a felek száma körül. Ilyenkor az osztályrészeket egyfelől kisebbítve, másfelől pótolva ki lehetett egyenlíteni.⁵²

Osztályigazítás iránt indított pert B. Asztalos János mint felperes – Asztalos József és Asztalos János, úgy mint néhai feleségétől, Asztalos Máriától származott fiának törvényes és természet szerinti gyámatyja mint alperesek ellen 1844. december 13-án szabad és kiváltságos

Nyíregyháza mezőváros nemes tanácsa előtt. Keresetleve szerint a néhai édesatyja, Asztalos György után maradt vagyronban a küldöttség osztályt tett közte, József öccse és Mária húga árvája közt, amivel nem értett egyet, ezért fordult a tanácshoz. (Az 1836-tól 1869-ig hatályos rendelkezések értelmében, ha az osztályosok öröksége még osztatlan volt, és nem tudtak megegyezni, a birtok fekvése szerinti megye közönsége a közgyűlésből küldöttséget rendelt, amely közreműködött az egyeztetésnél. Amennyiben nem járt sikerrel, a kérelem benyújtásához képest egy éven belül leltárt készített, és sorshúzással döntött az osztályosok között. Ugyanakkor a küldöttség ítéletével egyet nem értő fél a törvény rendes útján érvényesíthette követelését. [1836. évi XIV. tc.] A küldöttség összetétele az 1840. évi XIII. tc.-ben pontosításra került azzal, hogy az osztály megtételéért folyamodó fél jelölt ki két bírót, a másik fél 15 napon belül szintén kettőt, és az előző négy bíró kért fel egy ötödiket, elnökül. A jelölés elmulasztása esetén a törvényhatóság nevezte ki a választmányt vagy az elnököt.) A küldöttség által megállapított ingók értékét és kamatokat kifogásolta: édesapja 160 forintban állapította meg a részére átadott gazdasági ingóságokat, amit a küldöttség 539 forintra értékelt fel; a nála lévő pénzösszeg után számított kamatot, a testvérei készpénze vonatkozásában nem; nem értékelté ugyanakkor azt, hogy édesapját 9 évig ő gondozta. Kérte alperesek elmarasztalását. Az alperesek tanúkkal igazolták, hogy bár felperes gondozta a közapát, a terheket nem viselte, rosszul gazdálkodott, 9 év alatt csak rontott a gazdaság értékén. Az 1847. június 25-én tartott tanácsülésen született ítélet megállapította, hogy a felperes nem igazolta az ingóságok 160 forintos értékét, így a küldöttség által meghatározott összegeket fogadta el a kamatok vonatkozásában is. Kijelentette továbbá, hogy az apa – nem megfelelő – gondozására hivatkozással költségek sem illetik, és testvérei az osztályos tömeg hasznáiból nem rekeszthetők ki. A felperes fellebbezése folytán 1847. szeptember 3. napján az iratokat felterjesztették a törvényszékre.⁵³

Ha valamely osztályost lényeges dolgokban szándékosan rövidítették meg, ha az osztályosok hibájából vagy csalárdsága miatt lényegesen rosszabb vagy kevesebb ingatlant vagy semmit sem kapott, továbbá ha egyikőjük önhibáján kívül háborúban vagy perben osztályrészét vagy annak jelentős hányadát elvesztette, indíthatott új osztályra irányuló pert. Ez alól három kivétel volt: az, akinek egész – vagy ahhoz közeli – részét hatalommal vették el, aki azt hűtlensége vagy adóssága miatt vesztette el. Az új osztály végrehajtása előtt a szétosztott vagyont eredeti állapotába kellett visszahelyezni. Ezért az osztályosoknak kötelezniük kellett magukat arra, hogy részeiket az új osztály céljára átadják. Az ingó és ingatlan vagyont eskü alatt kellett beszolgáltatni, nyilatkozva az azokon történt változásokról, az elvégzett javításokról és az okozott károkról, hogy azokat az illető javára vagy terhére írják.⁵⁴

Új osztály iránti perrel történt a zálogbirtok visszaszerzése az alábbi esetben. 1838. március 22-én tekintetes nemes Szabolcs vármegyében Nagykálló mezővárosában tekintetes nemzeti és vitélő Póznér Antal úr mint megyebeli főszolgabíró és esküdt társa előtt tekintetes nemzeti és

vitézlő mikófalusi Belény Benedek felperes indított beszámítandók letétele mellett örökösödve osztályt követelő pert – tekintetes nemzetes és vitézlő n.lónyai Lónyai László úr mint néhai hitvesétől, tekintetes Bónis Terézia asszonytól származott gyermekei természetes és törvényes gyámatyja mint 1. és tekintetes Bónis Karolina asszony tekintetes bernáthfalvi Bernáth Gedeon úr házastársa mint 2. r. alperesek ellen. Felperes előadása szerint néhai tekintetes idős tolecsvai Bónis László úr által néhai tekintetes báji Patay Sámuel úr birtokából kiváltott ezen tekintetes nemes megyébe bekebelezett Dada helységében 16 egész telekből álló és a Bónis famíliát közösen illető részjóságnak egyhated része egyenes örökösödés útján a majdan előmutatandó oklevelek tartalma szerint a felperest illeti. Kérte a kiváltó örököseit, alpereseket megidézni, s a netalán beszámítandók bevétele mellett a közös osztatlan állapotban lévő jóságra törvényt és igazságot szolgáltatni. Az ügyben 1838-ban még nem született érdemi döntés.⁵⁵

Az osztályos perekben az értékhatártól függően a szolgabírói vagy alispáni szék járt el nemesek, míg a szabad királyi városok tanácsa polgárok ügyeiben.

A szakirodalomban Csizmadia Andor az osztályt a feudális földtulajdon témakörében,⁵⁶ Eckhart Ferenc szintén a tulajdonjog kapcsán,⁵⁷ míg Kállay István az öröklés egy formájaként⁵⁸ tárgyalja. Fenti levéltári források örökösödési osztályos perekként vannak számontartva.

4. Összegzés

Az előzőekben vázolt kép rajzolódott ki a gyermekeket érintő polgári perekben Szabolcs vármegyében 1806 és 1848 között. A levéltári kutatás során fellelt 47 forrásnak majdnem fele zálogos, másik nagy része adóssági, három pedig osztályos per.

ZSÍROSNÉ LÁSZLÓ, LÍVIA

Ein Einblick in die typischen bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, die Kinder betreffen, in der Komitat Szabolcs zwischen 1806 und 1848

(Zusammenfassung)

Der Artikel „Ein Einblick in die typischen bürgerlichen Rechtsstreitigkeiten, die Kinder betreffen, in der Komitat Szabolcs zwischen 1806 und 1848“ basiert auf einer Forschung von Archivdokumenten, die von einem lokalen Autor aus Nyíregyháza verfasst wurde und bisher unveröffentlicht ist. Zunächst wird die Geschichte der Komitat Szabolcs aus geografischer, administrativer und demografischer Sicht kurz betrachtet, beginnend mit der Festung, die im 10. Jahrhundert von Szabolcs, dem Führer der Region, erbaut wurde. Dann wird das Gesetzgebungssystem von Habsburg-Ungarn untersucht, insbesondere das Gerichtshof als das am weitesten ver-

A feldolgozott tizenhárom (7 adóssági, 3 zálogjogos, 3, osztályos) eset legfőbb közös vonása az, hogy a gyermekek szüleikre, képviselőjükre hivatkozással (pl. Krucsfay Emerencia mint néhai férjétől származott minden gyermekei törvény és természet szerint való gyámatyja) csupán az irat fejrésében kerültek megemlíítésre név nélkül, egyszer keresztnévvel. Egyikük sem volt még törvényes korú, ezért élő szülőjük, gyámjuk képviselte őket az eljárásban. Lényegében „megörökölték” elhunyt felmenőjük tartozásait vagy követeléseit, így kerültek a perbe (tizenkétszer) alperesi, (egyszer) felperesi pozícióban. A – 19. század első felében nagykállói székhellyel működő – vármegyei törvényszék személyi illetékességét jól példázza, hogy – egytől eltekintve – valamenyiszer „nemes” szülő képviselte a kiskorúakat. Az egy rendelt gyámot kivéve mindig természetes és törvény szerint való gyám (nyolcszor anya, háromszor atya, egyszer nagybáty) járt el, végrendeleti gyám nem fordult elő egy esetben sem. Nemeseknél a követelések mértékétől függően 5-5 alkalommal a szolgabírói szék, illetve a főszolgabíró, egy-egy esetben pedig az alszolgabírói szék, továbbá az alispán, szolgabíró és esküdt társai előtt folyt az eljárás; a polgárok egyik ügyében a városi tanács járt el. Az eljárás tíz alkalommal nem fejeződött be, egyszer – alperesekért vállalt teljesítésre tekintettel – megszüntetésre került, egy esetben a 4 alperesből kettővel meggyezett a felperes, egyet pedig elmarasztalt a bíróság, további egy alkalommal a kereseti kérelem el lett utasítva. Az iratok kétszer kerültek felterjesztésre a jogorvoslati hatósághoz. A „bíróság” döntése akkoriban is a kereseti követeléshez igazodott, azon nem terjedt túl. Az elhúzódott eljárások arra utalnak, hogyha a felek pereskedésre szánták magukat, már az 1800-as években sem jutottak belátható időn belül a követelésükhöz.

breitetes Gericht, seine Gremien und Aufgaben werden beschrieben. Der Autor klärt, wer im 19. Jahrhundert laut dem „Tripartitum“ von István Werbőczy als Minderjähriger galt, und stellt fest, dass Kinder unter väterlicher Autorität standen oder in Abwesenheit des Vaters (durch Testament, gesetzliche Vormundschaft oder Bestellung) von einem Vormund betreut wurden. Dann beschreibt er die typischen Arten von zivilen Rechtsstreitigkeiten, die Kinder betreffen (Pfandrecht, Schulden, Klassendifferenzierung) und analysiert 13 konkrete Rechtsfälle anhand von Archivquellen, um Schlussfolgerungen aus der Forschung zu ziehen.

ZSÍROSNÉ LÁSZLÓ, LÍVIA

An insight into the most typical civil cases concerning children in Szabolcs County between 1806 and 1848

(Abstract)

The article “An insight into the most typical civil cases concerning children in Szabolcs County between 1806 and 1848” is based on research of archival documents. This article is written by a local author from Nyíregyháza, and it is unpublished so far. Firstly, the history of Szabolcs County is briefly reviewed from a geographical, administrative, and demographic point of view, starting with the fortress built in the 10th century by Szabolcs, the leader of the region. Then the legislative system of Habsburg-Hungary is analysed, especially the regional court as the

most widespread court, its bodies and tasks are described. The author clarifies who was considered a minor in the 19th century according to István Werbőczy’s “Tripartitum” and notes that children were under paternal authority or were cared for by a guardian in the absence of the father (by will, legal guardianship or appointment). He then describes the typical types of civil litigation involving children (lien, debt, class differentiation) and analyses 13 specific legal cases using archival sources to draw conclusions from the research.

Jegyzetek

- ¹ NAGY Endre – RÁCZ Lajos: *Magyar alkotmány- és közigazgatástörténet*. Szerk. MÁTHÉ Gábor. Budapest, 2007. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó, 128. p.
- ² Uo. 131. p.
- ³ REISZIG Ede: Szabolcs vármegye története. In BOROVSKY Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. (Magyarország monografiája.) Szabolcs vármegye*. Budapest, 1901. „Apollo” Irodalmi Társaság, 401–402. p.
- ⁴ REISZIG 1901. 402–404. p.
- ⁵ NAGY-RÁCZ 2007. 139. p.
- ⁶ REISZIG 1901. 402. p.
- ⁷ NAGY-RÁCZ 2007. 152–154. p.
- ⁸ REISZIG 1901. 477. p.
- ⁹ THIRING Gusztáv: *Magyarország népessége II. József korában*. Budapest, 1938. Sylvester Irodalmi és Nyomdai Intézet R. T., 17. p.
- ¹⁰ Uo. 36. p.
- ¹¹ FÉNYES Elek: *Magyarország leírása. I. rész. Magyarország általánosan*. Pest, 1847. Beimel József, 26. p.
- ¹² KOVÁCS István: A törvénykezés Szabolcs vármegyében. In BOROVSKY Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. (Magyarország monografiája.) Szabolcs vármegye*. Budapest, 1901. „Apollo” Irodalmi Társaság, 232. p.
- ¹³ STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Debrecen, 1997. Multiplex Media–Debrecen University Press, 103. p.
- ¹⁴ CSIZMADIA Andor: A feudális állam 1526-tól 1848-ig. In CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László: *Magyar állam- és jogtörténet*. Szerk. CSIZMADIA Andor. Budapest, 1995a. Nemzeti Tankönyvkiadó, 187–188. p.
- ¹⁵ Uo. 190–192. p.
- ¹⁶ STIPTA 1997. 122. p.
- ¹⁷ NAGY-RÁCZ 2007. 171. p.
- ¹⁸ CSIZMADIA 1995a. 189. p.
- ¹⁹ ECKHART Ferenc: *Magyar alkotmány- és jogtörténet*. Szerk. MEZEY Barna. Budapest, 2000. Osiris Kiadó, 262. p.
- ²⁰ STIPTA 1997. 75. p.
- ²¹ CSIZMADIA 1995a. 190. p.
- ²² STIPTA 1997. 75. p.
- ²³ Uo. 76. p.
- ²⁴ ECKHART 2000. 262. p.
- ²⁵ CSIZMADIA Andor: A magánjogi jellegű (jog)intézmények. In CSIZMADIA Andor – KOVÁCS Kálmán – ASZTALOS László: *Magyar állam- és jogtörténet*. Szerk. CSIZMADIA Andor. Budapest, 1995b. Nemzeti Tankönyvkiadó, 227. p.
- ²⁶ Uo. 227–228. p.
- ²⁷ LÁCZAY Magdolna: A szabolcsi nemesség társadalmi tagozódása a 19. század első felében. In KUJBUSNÉ MECSEI Éva (szerk.): *Szabolcs-
Szatmár-Beregi Levéltári évkönyv 18*. Nyíregyháza, 2008. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Levéltára, 275–279. p.
- ²⁸ CSIZMADIA 1995b. 235. p.
- ²⁹ Uo. 235–236. p.
- ³⁰ ECKHART 2000. 279. p.
- ³¹ Uo. 281. p.
- ³² Rénes forint, rénus forint, rajnai forint vagy konvenció forint: az 1753-tól konvenció pénzlábnak nevezett húszforintos pénzláb (Mária Terézia vezette be a pénzrontás ellen és a pénzrendszer egységsítése érdekében) szerint vert pénzermék (kb. 11 gramm színezüstöt tartalmaztak), valamint az azokat kiegészítő bankjegyek elnevezése, 1858. október 30-ig volt törvényes fizetőeszköz. Konvenció forint. https://hu.wikipedia.org/wiki/Konvenció_forint.
- ³³ Magyar Nemzeti Levéltár Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Levéltára (MNL SZSZBVL) IV. B. 105. Szabolcs vármegye törvénytörvényének iratai 1845–1849. 49. cs. 665. (darab) 29/1849. (iratszám).
- ³⁴ Uo. 674. 7/1849.
- ³⁵ Uo. 667. 2/1849.
- ³⁶ VERES Miklós: *A tárnoki hatóság és a tárnoki szék 1526–1849*. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság- és hivatal-történet 2.) Budapest, 1968. Akadémiai Kiadó, 73. p.
- ³⁷ KÁLLAY István: *Városi bíráskodás Magyarországon 1686–1848*. Budapest, 1996. Osiris, 493. p.
- ³⁸ MNL SZSZBVL IV. B. 105. 49. Cs. 681. 10/1849.
- ³⁹ Meghatározott nagy ünnepek utáni nyolcadik napon összeült törvényeszköt jelentett (nagy oktavák), amelyet 1723-ban megszüntettek az állandóan működő kertületi táblák egyidejű felállításával. Vö. CSIZMADIA 1995a. 188–189. p.
- ⁴⁰ MNL SZSZBVL IV. B. 105. 49. cs. 680. 46/1849.
- ⁴¹ Uo.
- ⁴² Uo. 672. 8/1849.
- ⁴³ Uo.
- ⁴⁴ Uo. 661. 10/1849.
- ⁴⁵ Uo. 664. 1/1849.
- ⁴⁶ Uo. 675. 48/1849.
- ⁴⁷ Uo. 681. 4/1849.
- ⁴⁸ CSIZMADIA 1995b. 217–218. p.
- ⁴⁹ Uo. 220–221. p.
- ⁵⁰ ECKHART 2000. 285–286. p.
- ⁵¹ MNL SZSZBVL IV. B. 105. 49. cs. 660. 1/1849.
- ⁵² ECKHART 2000. 286. p.
- ⁵³ MNL SZSZBVL IV. B. 105. 49. cs. 685. 13/1849.
- ⁵⁴ ECKHART 2000. 286. p.
- ⁵⁵ MNL SZSZBVL IV. B. 105. 49. cs. 665. 55/1849.
- ⁵⁶ CSIZMADIA 1995b. 221. p.
- ⁵⁷ ECKHART 2000. 285. p.
- ⁵⁸ KÁLLAY 1996. 13. p.